

## ДОПОВНЕННЯ ДО ЛИСТІВ БОГДАНА КЕНТРЖИНСЬКОГО ДО ВОЛОДИМИРА ЯНЕВА ТА БОРИСА КРУПНИЦЬКОГО

У попередньому випуску “Українського археографічного щорічника” було опубліковано листування українського історика та журналіста Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем та Володимиром Яневим, яке зберігається в Архіві ОУН у Києві<sup>1</sup>. Але матеріали цього архіву (зокрема особові фонди) ще остаточно не розібрані, і тому час від часу трапляються нові знахідки. Так, вже після публікації згаданого листування було віднайдено ще два листи, які мають до нього відношення.

Першого листа Богдан Кентржинський написав до Володимира Янева влітку 1951 р. Володимир Янів збирався взяти участь у міжнародному конгресі психологів у Стокгольмі. У цьому листі Б. Кентржинський обговорює технічні моменти, пов’язані з перебуванням В. Янева у столиці Швеції. Пізніше в листі до Бориса Крупницького від 20 липня 1951 р. Богдан Кентржинський писав: “В мене гостює тут від тижня доцент Янів з дружиною, який бере з рамени УВУ й НТШ участь у міжнародному психологічному конгресі. Я зорганізував для нього обширне інтерв’ю з шведською пресою і участь нашого делегата проходить з добрим успіхом”<sup>2</sup>.

Другого листа Богдан Кентржинський написав до свого наукового керівника професора Бориса Крупницького в січні 1952 р. Текст цього документа цікавий тим, що в ньому Кентржинський пише про стан висвітлення історії українсько-шведських стосунків у підручниках для шведських загальноосвітніх шкіл. Він робить невтішний висновок про те, що існує вплив московської пропаганди на шведську історіографію. 2013 р. в Україні нарешті видавництво “Темпора” видало монографію Б. Кентржинського про Івана Мазепу<sup>3</sup>. Презентація цієї книги відбулася навесні 2013 р. у книгарні “Є”. На презентації українські науковці відзначали, що монографія Кентржинського була написана спеціально для західного читача, не дуже обізнаного з українською історією. З листа до Бориса Крупницького можна зрозуміти, чому Б. Кентржинський написав саме таку книгу про Івана Мазепу. Він хотів донести до шведського читача український погляд на гетьмана Мазепу та історію українсько-шведських відносин XVII – початку XVIII ст.

Тексти листів публікуються у відповідності до оригіналів.

### № 1

*3 липня 1951 р. – Лист Б. Кентржинського до В. Янева*

Стокгольм, 3.7. 1951.

Високоповажаний пане докторе!

Тішуся, що все укладається за пляном і буду радий вітати Вас незабаром в Стокгольмі. Зараз тут нарешті зробилося трошки тепло, сподіваюся для Вас доброї погоди, бо Стокгольм і його околиці дуже гарні в зеленій шапі. Може будете мати нагоду скочити також до Уппсали, це всього година їзди звідсіль.

<sup>1</sup> Черченко Ю. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим // Український археографічний щорічник. – К., 2012. – Вип. 16–17. – С. 545–569.

<sup>2</sup> Там само. – С. 551.

<sup>3</sup> Кентржинський Б. Мазепа. – К., 2013. – 496 с.

## MISCELLANEA

Нажаль не можу ще сказати, чи буду в час Вашого приїзду тут, бо якраз на слідуючий тиждень заповідається для мене подорож на південь Швеції. Проте, як я Вам уже зазначив, це не міняє справи Вашого гостювання в нас. Якщо мене тут не буде, Вами займуться мої співробітники п[ан] Борис і п[ан] Залуга<sup>4</sup> та примістять Вас на нічліг або в бюрі, або в мене вдома. Я одначе дуже хотів би Вас привітати, і тому прошу ласкаво докладно повідомити мене про час приїзду та час побуту в Стокгольмі. Коли не зможу Вас зустріти тут, то старатимусь зробити це в Мальмьо при Вашому в'їзді чи від'їзді.

З огляду на непевність, чи я можиму особисто зустріти Вас на станції в Стокгольмі, прошу описати, як Ви будете вдягнені та запасіться українською газетою в руках, щоб Вас могли пізнати мої співробітники. Коли б розминулися, тоді сідайте перед двірцем на трамвай ч[исло] 5, який їде в сторону Стюреплян<sup>5</sup>, висідайте на Стюреплян та питайте там за Гумлегордсгатан 15. Бюро на другому поверсі, натискайте на дзвінок по правій стороні (КЕНТ).

Отже – вітайте, будемо раді. Щирий привіт Вашій Дружині й Вам.

Ваш

Чи приїде окрім Вашої Дружини й Вас ще хтось з українців на конгрес?

Архів ОУН у Києві. – Фонд Б. Кентржинського. Копія, машинопис.

### № 2

*15 січня 1952 р. – Лист Б. Кентржинського до Б. Крупницького*

Стокгольм, 15.I.52.

Високоповажаний пане професоре!

З Новим Роком прийміть для себе й Дружини найкращі побажання щастя, а в першу чергу здоровля, видужання, повороту до сил.

Турбує мене дуже, що вже так давно не маю вістки від Вас, ані про Вас. Я ж після мого останнього листа з Гьотеборгу (3.10.51), де затримався якийсь час після повороту з Німеччини, не писав, не хочючи завдавати Вам зайвих клопотів, але все з напруженням чекав і далі чекаю на вістки про стан Вашого здоровля. Дуже Вам буду вдячний хоч за кілька слів, якщо це можливо. А в глибині душі вірю, що зможу отримати потішаючи відомості.

4.I. ц[ього] р[оку] я мав тут виклад, головно перед членами Каролінського Союзу, про політичне підложжя союзу Карла XII з Мазепою, в Королівському Автомобільному Клубі. Відзначував я у викладі, очевидно, і Ваш великий вклад у досліді цієї доби. Виклад мав дуже позитивний відгук у пресі, яка особливо підкреслювала такі наголошені мною моменти, як незмінно афективне ставлення до Мазепи в політиці й науці від Петра до Сталіна та від [Феофана] Прокоповича до [Євгена] Тарле та вплив російської історіографії на шведську в цьому відношенні. Я м[іж] і[ншим] проаналізував 29 видань підручника історії для шведських гімназій, на якому вплив московської пропаганди можна наглядно висвітлити. В першому виданні цього підручника з 1863 р. шведсько-укр[аїнський] союз насвітлений далеко обширніше, позитивніше й об'єктивніше, ніж напр[иклад] у виданнях, що слідували після валуєвщини, а останнє видання з 1951 р[оку] вже просто говорить про пів-дикий козацький

<sup>4</sup> Йдеться про Богдана Залугу і Юрія Бориса – співробітників Богдана Кентржинського по Українському Пресовому Бюро в Стокгольмі.

<sup>5</sup> Стюреплян (Stureplan) – площа у Стокгольмі.

народ і його хитрого провідника, зрадника М[азепу]. Відгуком на ці відгуки в шведській пресі є велика кампанія шведської комуністичної преси проти мене особисто й української справи, яка (кампанія) тут зараз ведеться, головню на шпальтах головного органу КП “Ни Даг”.

Моя дружина і я все з великим пістетом згадуємо відвідини у Вас і Вашої Пані. Ще раз щиро дякуємо за гостину, а я Вам зокрема за труд в звязку з моїм іспитом. Запитував я Вас востаннє про якісь з готових матеріялів для перекладу й евен-т[уально] поміщення в Швеції. Як з цією справою? Думаю, що вдалося б дещо зробити.

Щирі вітання Вам і Дружині й ще раз сердечні побажання доброго, щасливого Нового Року!

Щиро відданий Вам

Архів ОУН у Києві. – Фонд Б. Кентржинського. Копія, машинопис.

*Юрій Черченко (Київ)*

### ЩЕ ПРО РЕАБІЛІТАЦІЮ СЕРГІЯ ШАМРАЯ

Сергій Шамрай належить до тих істориків, без яких сьогодні неможливо уявити науково-організаційного процесу в Історичній секції ВУАН середини 1920-х – початку 1930-х років. Учень і близький родич Михайла Грушевського, талановитий дослідник, він був, без сумніву, визначною фігурою тієї епохи. У період заслання Грушевського до Москви виконував обов’язки голови Кафедри історії України, взявши на свої плечі основну роботу цієї установи у 1931–1933 рр. Це був складний період, коли відбувався погром цілої ВУАН і, зокрема, того середовища, в якому жив і працював Грушевський після повернення в Україну у 1924 р. Йому довелося пройти через принизливі “розкаяння” з приводу своїх та чужих історичних концепцій, що їх таврували “нацдемівськими”, “фашистськими”, “опортуністичними” та іншими епітетами. Після двох засідань у ВУАН у травні 1931 р., на яких прилюдно таврувалися Грушевський та його учні, що виступали з розкаяннями щодо своїх поглядів і праць, 29 лютого 1932 р. відбулося таке саме засідання, спеціально присвячене обговоренню особи і праць Сергія Шамрая.

Жити й працювати у таких умовах було неможливо. За його власним свідченням на допиті 28 вересня 1933 р., перед самим арештом 17 липня він мав намір “...покинути наукову роботу, перейти на технічну роботу й переїхати будь-куди в РСФСР...”<sup>1</sup>. Це зізнання виглядає достовірним, оскільки такий спосіб уникнення арешту був поширеним у середовищі української інтелігенції. Подібно до нього, рятуючись від імовірних репресій, навесні 1933 р. Лев Окіншевич планував влаштуватися на роботу у Вологді, Костянтин Антипович переїхав на Поволжя, Олексій Баранович – до Сімферополя, Павло Глядківський – до Воронезької області, Василь

<sup>1</sup> Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). – Ф. Р-8840. – Оп. 3. – Спр. 10767: Архівно-слідча справа Шамрая С. В. – Арк. 69, 71. 20 травня 1933 р., саме напередодні арешту, Шамраєві видали паспорт. Прописку на вул. Паньківській, 9 він отримав 2 липня, а вже 4 липня у його кв. № 4 було здійснено “...осмотр книг и бумаг, перевезенных из помещения Академии наук...”. У результаті його кабінет, їдальня та комора були опечатані: Там само. – Арк. 61, 101.